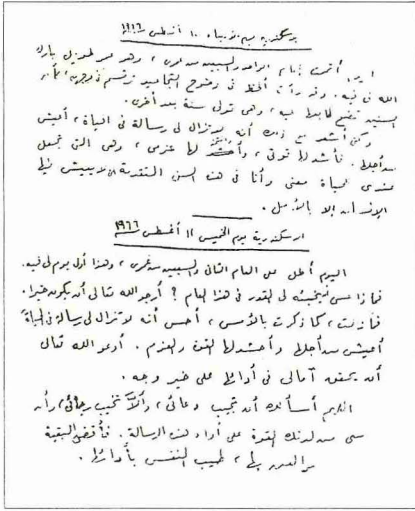

Abdürrezzâk Ahmed es-Senhûrî'nin hâtrâtındaki el yazısı

ça ve dört Fransızca makalesinden oluşan iki ciltlik özel bir sayı hazırlamışlardır (Kahire Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1992).

BİBLİYOGRAFYA :

Abdürrezzâk Ahmed es-Senhûrî, *Fıkḥü'l-ḥilâfe ve teṭavvürühâ* (trc. Nâdiye es-Senhûrî), Kahire 1989, s. 43-49; Subḥî Mahmesânî, *el-Mücâhidûn fi'l-hak*, Beyrut 1979, s. 231-235; M. Mehdi Allâm, *el-Mecma'iyûn fi ḥamsine 'âmen*, Kahire 1406/1986, s. 158-160; E. Hill, *al-Sanhuri and Islamic Law: The Place and Significance of Islamic Law in the Life and Works of 'Abd al-Razzaq Ahmed al-Sanhuri Egyptian Jurist and Scholar (1895-1971)*, Cairo 1987; a.mlf., "Mukayeseli Hukuk Bilimi, Modern Bir Kanunlaştırmacılık Bilimi'nin Gelişmesinde Bir Kaynak Olarak İslam Hukuku: 'Abdürrezzâk Ahmed es-Senhûrî'nin Eseri ve Hayatında Kuram ve Uygulama", *Sosyal ve Tarihî Bağlamı İçinde İslam Hukuku* (haz. Aziz el-Azme, trc. Fethi Gedikli), İstanbul 1996, s. 183-247; a.mlf., "Al-Sanhuri and Islamic Law: The Place and Significance of Islamic Law in the Life and Work of 'Abd al-Razzaq Ahmad al-Sanhuri, Egyptian Jurist and Scholar, 1895-1971-2", *Arab Law Quarterly*, III/2, London 1988, s. 182-218; Muhammed İmâre, *ed-Duktûr 'Abdürrezzâk es-Senhûrî: İslâmiyye-tü'd-devle ve'l-medeniyye ve'l-kânûn*, Kahire 1999; A. Shalakany, "Sanhuri and the Historical Origins of Comparative Law in the Arab World (or How Sometimes Losing your Asalah can be Good for You)", *Rethinking the Masters of Comparative Law* (ed. A. Riles), Oxford-Portland 2001, s. 152-189; a.mlf., "Between Identity and Redistribution: Sanhuri, Genealogy and The Will to Islamise", *Islamic Law and Society*, VIII/2 (2001), s. 201-244; Ziyâ Şit Hattâb, "el-Mağfûr leh 'Abdürrezzâk es-Senhûrî (1895-1971)", *Mecelletü'l-Kazâ*, XXVI/3 (1971) (aynı basım: Bağdad 1972);

Nabil Saleh, "Civil Codes of Arab Countries: The Senhûrî Codes: al-Sanhuri, 'Abd al-Razzaq", *Arab Law Quarterly*, VIII/2 (1993), s. 161-167; Oussama S. Arabi, "al-Sanhuri's Reconstruction of the Islamic Law of Contract Defect", *Journal of Islamic Studies*, VI/2, Oxford 1995, s. 153-172; a.mlf., "Intention and Method in Sanhuri's Fiqh: Cause as Ulterior Motive", *Islamic Law and Society*, IV/2, Leiden 1997, s. 200-223; Murteza Bedir, "Abdürrezzak Ahmed es-Senhûrî (1895-1971)", *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, sy. 6, Konuya 2005, s. 439-448.

MURTEZA BEDİR

SENHÛRÎ, Muhammed Ahmed Ferec (محمد أحمد فرج السنهوري)

(1891-1977)

Mısırlı hukukçu.

4 Ocak 1891'de Kefrûşşeyh vilâyetine bağlı Desûk kazasının Mendûre köyünde doğdu. Çocukluk ve gençlik yılları İngiliz işgali döneminde geçti ve geleneksel eğitim kurumlarında yetişti. Köyünde Kur'an-ı Kerim'i ezberleyerek başladığı ilköğrenimini Desûk Medresesi'nde (yeni adıyla Ma'hedü Desûk) sürdürdü. Kahire'ye giderek ortaöğrenimini Ezher'de tamamladı. Daha sonra yeni açılan Medresetü'l-kazâi's-şer'i'ye kayıtdoldu ve 1917 yılında buradan mezun oldu. Ardından farklı yerlerde şer'iyye mahkemesi kadılığı yaptı. el-Mahkemetü'l-ulyâ eş-şer'iyye başkan yardımcılığına kadar yükseldi. 1943 tarihli Miras Kanunu ile 1946 tarihli Vakıf ve Vasiyet kanunlarının hazırlık çalışmalarında bulundu; ayrıca el-Lecnetü'l-ulyâ li-tatviri'l-kavânini'l-Misriyye'de görev aldı. Hür subaylar hareketi (1952) öncesindeki hükümetlerden birinde bir süre Vakıflar Bakanlığı yaptı. Bakanlıkta istifa ettikten sonra avukatlıkla meşgul oldu.

Bu görevlerinin yanı sıra Senhûrî 1920'li yıllardan itibaren sürekli eğitim hayatının içinde bulundu. Medresetü'l-kazâi's-şer'i'de ve Ezher Üniversitesi'nde ihtisas bölümlerinde ders okuttu. Öte yandan 1930'lu yıllardan itibaren Muhammed Ebû Zehre, Ali el-Haffî ve Abdülvehhâb Hallâf gibi hukukçularla birlikte Kahire Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde karşılaştırmalı İslâm hukuku dersleri verdi. Aynı zamanda İskenderiye Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde ve Ma'hedü'd-dirâsâti'l-Arabiyye'de hocalık yaptı. Mısır üniversitelerini geliştirmek ve Ezher Üniversitesi'nde yeni düzenlemeler yapmak amacıyla oluşturulan komisyonlarda yer aldı. 1961'de kurulan Ezher'e bağlı Mecmau'l-buhûsi'l-İslâmiyye'nin (İslâm Araştırmaları Akademisi) üyesi olan Senhûrî, Kahire Üniversitesi Hukuk Fakül-

tesi'nde birlikte görev yaptığı İslâm hukukçularıyla belirtilen akademiye bağlı Lecnetü'l-buhûsi'l-fıkhiyye'de (Fıkıh Araştırmaları Komisyonu) yıllarca çalıştı. Hanefî üyeleri arasında yer aldığı bu komisyona 1970'li yıllarda başkanlık yaptı. Öte yandan 1961'de Vakıflar Bakanlığı'na bağlı el-Meclisü'l-a'lâ li's-şuûni'l-İslâmiyye'nin yayımlamaya başladığı *Mevsû'atü Cemâl 'Abdinnâşir fi'l-fıkḥi'l-İslâmî* (*Mevsû'atü'l-fıkḥi'l-İslâmî*) projesini hazırlayan heyette görev aldı ve ansiklopedide dört Sünî mezhebin yanı sıra Ca'feriyye, Zeydiyye, Zâhiriyye ve Ibâziyye mezheplerinin esas alınması anlayışının benimsenmesinde etkili oldu. Ayrıca *Dâ'iretü'l-ma'ârifî'l-'Arabîyye*'nin yayın kurulunda bulundu. 1971'de Kültür Bakanlığı bünyesinde oluşturulan Dârü't-te'lîf ve't-terceme ve'n-neşr'in İslâm kültürü ve eserlerini ihya komisyonuna başkanlık yaptı. 14 Mart 1977'de vefat etti.

Senhûrî'nin İslâm Araştırmaları Akademisi'nin 1964 tarihli birinci ve 1972 tarihli yedinci kongrelerinde sunduğu telif ve sigortayla ilgili bildiriler, her iki konuda İslâm dünyasındaki çağdaş tartışmaların seyrini önemli ölçüde etkilemiştir. Bunlardan ilki, İslâm hukukunun kanunlaştırılması ve uygulanması aşamasında farklı fıkıh mezheplerinin görüş ve doktrinlerinden seçme ve tercihler yapılması konusundaki "et-Telfik beyne aḥkâmî'l-mezâhib" adlı çalışmadır. Senhûrî'nin bu konuyu ele almasının sebebi, 1920'li yıllardan itibaren Mısır'da devam eden ve farklı mezheplerden seçme ve tercihte bulunma anlayışına dayanan kanunlaştırma çalışmalarıyla birlikte telif meselesinin yoğun biçimde tartışılmaya başlanmasıdır. Klasik dönem İslâm âlimlerinin konu hakkındaki görüşlerinin mezheplere göre ele alındığı çalışmanın iki temel hedefinden söz edilebilir. Birincisi, telifin müslümanların ittifakı ve icmâıyla bâtil sayıldığı tezinin isabetli olmadığını, farklı telif türlerinin ayrı ayrı ele alınması gerektiğini, İslâm âlimlerinden bir kısmının câiz görmediği telif türünün bir grup âlim tarafından belirli şartlarla ve diğer bir grup tarafından mutlak biçimde câiz görüldüğünü ortaya koymaktır. İkincisi, daha ziyade belirli bir fıkḥî meselede uygulamak üzere farklı mezhep görüşlerinden seçmeler yapılması şeklinde telifin tartışmaya sebep olduğunu, ilerde hangi olaylarda uygulanacağı dikkate alınmaksızın küllî ve genel hükümlerin belirlenmesi sırasında yapılacak seçmenin ise tartışmanın dışında kaldığını vurgulamaktır. Senhûrî'ye göre hukuk alanındaki kanunlaştırma çalışmalarında benimse-

nen telfik yöntemi bu ikinci türden olduğu için tartışmanın dışında tutulmalıdır. Onun 1964 yılında kırk ülkeden 100'e yakın İslâm âliminin katıldığı kongreye sunduğu bu bildiri Hayreddin Karaman tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir (bk. bibl.).

İkinci bildirinin konusu olan sigorta, 1965'te Ali el-Haff'ın İslâm Araştırmaları Akademisi'nin ikinci kongresinde sunduğu, ticarî sigortaya cevaz veren bildirisiyle akademinin gündemine girmiş ve Fıkıh Araştırmaları Komisyonu'na havale edilmişti. Komisyon, 1966 yılındaki üçüncü kongrede ticarî sigorta konusunda Mısır ve Mısır dışındaki birçok İslâm hukukçusundan mütalaa aldıktan sonra görüş açıklamaya karar vermişti. 1970 yılına kadar toplanan yaklaşık yirmi beş mütalaa, dönemin Fıkıh Araştırmaları Komisyonu Başkanı Senhûrî tarafından bir rapor haline getirilerek akademinin 1972'deki yedinci kongresinde bildiri olarak sunulmuştur. Bildiride bu mütalaaların yanı sıra Lecnetü'l-fetvâ bi'l-Ezher'in 1968 tarihli hayat sigortasının câiz olmadığına dair fetvası, bu süreçte Mısır mahkemelerince verilmiş sigorta akdini ilgilendiren bazı kararlarla bütün bu görüş ve fetvaların değerlendirilmesi yer almakta ve Senhûrî ticarî sigortanın câiz olduğu görüşüne katılmaktadır.

Eserleri. 1. *Şerhu Kânûnî'l-vakf*. Hazırlık çalışmalarına bizzat katıldığı 1946 tarihli Mısır Vakıf Kanunu'nun şerhi niteliğindeki eser, "Mecmûatü'l-kavâninî'l-Misriyye el-muhtâre mine'l-fikhi'l-İslâmî" adlı serinin üçüncü kitabı olarak yayımlanmıştır (I-III, Kahire 1368/1949). 2. "et-Telfik beyne ahkâmî'l-mezâhib", *el-Mu'temerü'l-evvel li-Mecma'î'l-buhûşî'l-İslâmiyye* (Şevval 1383 / Mart 1964, Kahire 1383/1964, s. 67-90). 3. "et-Te'mînât", *el-Mu'temerü's-sâbi' li-Mecma'î'l-buhûşî'l-İslâmiyye* (Şâban 1392 / Eylül 1972, Kahire 1393/1973, s. 147-202). 4. *el-Müskirât* (Kahire 1398/1978). Senhûrî'nin din, aile ve toplum ilişkilerine dair radyo konuşmaları Mısır Kültür Bakanlığı tarafından derlenmiş, 1960'ta *el-Üsre fi't-teşrî'i'l-İslâmî* ve *Hâcetü'l-müctema' ile'd-dîn* adıyla iki kitap halinde yayımlanmıştır. Ayrıca Kahire Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde İslâm hukuk tarihi konusunda verdiği derslerin notları üniversite tarafından 1967 yılında *Müzekkirât (Târîhu'l-fikhi'l-İslâmî)* ismiyle daktilo nüshası olarak neşredilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Muhammed Ahmed Ferec es-Senhûrî, "et-Telfik beyne ahkâmî'l-mezâhib", *el-Mu'temerü'l-evvel li-Mecma'î'l-buhûşî'l-İslâmiyye*, Kahire 1383/1964, s. 67-90 ("Mezheplerin Hükümleri Ara-

sında Telfik" [trc. Hayreddin Karaman], *İctihad, Taklid ve Telfik Üzerine Dört Risâle* [haz. Hayreddin Karaman], İstanbul 1982, s. 225-282); Muhammed Zekî Seyyid, *Nazariyyetü't-te'mîn fi'l-fikhi'l-İslâmî*, Kahire 1986, s. 90-92; Seyyid Abdülmuttalib Abduh, *el-Üslûbü'l-İslâmî li-müzâveletü't-te'mîn: et-Te'mînü'l-İslâmî*, Kahire 1988, s. 193-197; Hayreddin Karaman, *İslâm Hukuk Tarihî*, İstanbul 1989, s. 349; M. İzzet et-Tahtâvî, *Mine'l-ulemâ'r-ruvvâd fi ri'hâbi'l-Ezher*, Kahire 1990, s. 210-221; Nizâr Abâza – M. Riyâz el-Mâlih, *İtmâmü'l-A'lâm*, Beyrut 1999, s. 261.

ALİ HAKAN ÇAVUŞOĞLU

SENİYYETÜLVEDÂ

(نَبِيَّةُ الْوَدَاعِ)

Medine'de yolcuların karşılanıp uğurlandığı iki tepe.

Sözlükte *seniyye* "geçit, patika, dağ yolu, küçük tepe" gibi anlamlara gelir. *Seniyyetü'l-vedâ* ise şehrin kuzey ve güney tarafında Medine'ye gelenlerin karşılandığı ve ayrılanların uğurlandığı iki tepenin adıdır. İslâmî dönemde Seniyyetülvedâ adının ilk defa Hz. Peygamber'in hicreti esnasında Mekke-Medine yolunda bulunan bir tepe için kullanıldığına dair bir rivayet nakledilmiştir. Buna göre Resûl-i Ekrem'in Mekke'den yola çıktığını haber alan Medineliler kendisini büyük bir heyecan içinde beklemişler, Seniyyetülvedâ'da onu karşıladıkları sırada Medineli hanımlar sevinçlerini, "Seniyyetülvedâ'dan yükselen dolunay üzerimize doğdu" anlamındaki meşhur şiiri okuyarak dile getirmişlerdir (İbn Kesir, III, 195; Semhûdî, I, 451). Medine'nin güneybatısında Mekke yolu üzerinde Bi'riurve'de yer alan ve harrelerin (bazalttan oluşan volkanik alan) ortasında kalan Seniyyetülvedâ, Akik vadisine bakıyordu (Abdülkuddûs el-Ensârî, s. 156). Resûlulah hicret esnasında Medine'ye buradan girmişti. Semhûdî burasının sonradan Müderrec adıyla anıldığını kaydeder (*Vefâ'ü'l-vefâ*, IV, 461).

Medine'nin kuzeyinde Suriye yolu üzerinde Sel' dağının doğu eteğinde bulunan ve Câhiliye döneminde de bilinen diğer bir Seniyyetülvedâ'nın adı kaynaklarda daha çok geçmektedir. Rivayete göre İslâmiyet öncesinde Yesrib'de yaşayan yahudiler, Suriye tarafından gelenlerin şehre Seniyyetülvedâ tepesinden girmedikleri takdirde ölümle sonuçlanacak bazı hastalıklara uğrayacaklarına inanıyorlardı. Ancak Urve b. Verd el-Absî, Yesrib'e başka bir yoldan girdiği halde başına bir kötülük gelmeyince insanlar diğer girişleri de kullanmaya başlamıştır (İbn Şebbe, I, 269).

Medine'nin kuzeyinde yer alan Seniyyetülvedâ, başta gazve ve seriyyelerle ilgili olmak üzere Hz. Peygamber ve ashabının faaliyetleri içerisinde yoğun biçimde yer almıştır. Resûl-i Ekrem, Tebûk Seferi'nde olduğu gibi bazı gazvelere çıkışında ilk karargâhını burada kurar, son hazırlıklarını yaparak buradan yola çıkar, sefer dönüşü burada karşılanır. Hendek Gazvesi'nde hendekler şehrin kuzeyindeki Mezâd'da Seniyyetülvedâ'yı içine alıp Sel' dağına kadar uzanmış ve diğer küçük tepeler gibi oraya da gözcü birlikleri yerleştirilmişti (Vâkıdî, II, 445). 6 (627) yılında düzenlenen Gâbe Gazvesi öncesinde Seleme b. Ekvâ', müşriklerin Medine'ye yönelik bir faaliyetlerinin olup olmadığını Seniyyetülvedâ'dan gözlemiştir (*a.g.e.*, II, 539). Hz. Peygamber, Mûte Savaşı'nda olduğu gibi bizzat katılmadığı askerî birliklerini uğurlamak için Seniyyetülvedâ'ya kadar yürür, orada kumandanlarına seferleri esnasında uymaları gereken kuralları hatırlatırdı (*a.g.e.*, II, 758).

Mescid-i Nebevî'ye yaklaşık 1100 m. uzaklıkta olan bu Seniyyetülvedâ'nın Resûl-i Ekrem zamanında eğitilen atlar için Hafyâ'dan başlayan parkurun bitiş, eğitilmeyen atlar için ise Benî Züreyk Mescidi'nde sona eren yarış parkurunun başlangıç noktası olarak kullanıldığı da bilinmektedir (Buhârî, "Cihâd", 58, 196; "Meğâzî", 82). Abbâsiler döneminde Halife Mansûr'a karşı isyan eden Hz. Ali evlâdından, en-Nefsüzzekiye diye de anılan Muhammed b. Abdullah el-Mehdî burada şehid edilmiş ve Seniyyetülvedâ ile Ömer b. Abdülazîz'in evi arasında bir yere (Meşhedü'n-Nefsüzzekiye) defnedilmiştir (Taberî, VII, 587, 600). 1214'te (1799-1800) Cidde Valisi Yûsuf Paşa, Seniyyetülvedâ'nın yolunu düzelttirip doğu tarafına üç kubbeli bir köşk yaptırmıştır (*Mir'âtü'l-Haremeyn*, I, 1185). Meşhur Osmanlı kışlası da burası olmalıdır (Abdülkuddûs el-Ensârî, s. 156). Medine'deki oduncular çarşısının yakınında kalan Seniyyetülvedâ zamanla Medine'nin önemli bölümlerinden biri haline gelmiştir. Yerleşime açılmayan batı tarafı gezi alanı olarak kullanılmakta, Medine-Suriye yolu Seniyyetülvedâ'dan geçmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Müsned, I, 170; III, 449; Buhârî, "Fezâ'ilü aş-hâbi'n-nebi", 9; Vâkıdî, *el-Megâzî*, II, 445, 539, 638, 758; III, 992, 995, 996; İbn Şebbe, *Târîhu'l-Medîneti'l-münevvere*, I, 269-270; Taberî, *Târîh* (Ebû'l-Fazl), III, 103; V, 482; VII, 587, 600; İbn Kayyim el-Cevziyye, *Zâdû'l-me'âd*, III, 551; İbn Kesir, *el-Bidâye*, III, 193, 195-201; VII, 354; Firûzâbâdî, *el-Megânimü'l-mûtabe fi me'âlimi Tâbe* (nşr. Hamed el-Câsir), Riyad 1389/1969, s. 80-